

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

GÁBOR HORTI *

(*Απόσπασμα*) Το σύστημα οριοθέτησης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μελετάται για περισσότερο από δύο αιώνες. Η συστηματική και μεθοδική έρευνα των ορίων του συγγρικού βασιλείου ξεκίνησε ήδη τον 19^ο αιώνα και παράλληλα στις περισσότερες χώρες της δυτικής Ευρώπης. Η μέθοδος της έρευνας άλλαξε στα τέλη του περασμένου αιώνα και τα τελευταία χρόνια έχει εφαρμοστεί μια νέα προσέγγιση. Βασιζόμενοι στη γνώση που έχει συγκεντρωθεί με επιτυχία, στις πηγές και στη λογοτεχνία, σήμερα οι ερευνητές προσπαθούν να μας δώσουν μια ενδελεχή, πιο λεπτομερειακή εικόνα σχετικά με τη λειτουργία των ορίων λαμβάνοντας υπ' όψιν διαφορετικές οπτικές γωνίες σε πολλά ερωτήματα.

Ο στόχος του δοκιμίου μου είναι να δώσει ένα γενικό περίγραμμα του συστήματος οριοθέτησης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Εξετάζω τα όρια από ποικίλες πτυχές, διαφοροποιούμενος από τις ήδη δεδομένες, απλές θεωρίες, που βασίζονται μόνο σε στρατιωτικές και τοπογραφικές απόψεις. Κατά την άποψή μου, το σύστημα οριοθέτησης ήταν πολύ πιο περίπλοκο στη δομή του και πιο λειτουργικό απ' ό,τι μπορούμε σήμερα να υποθέσουμε.

Πώς λειτουργούσαν αυτά τα συστήματα; Ποιος ήταν ο στόχος των Ρωμαίων όταν όριζαν τα σύνορά τους; Πώς λειτούργησαν οι διαδικασίες της φυσικής πορείας; Σε τι βαθμό ήταν αυτά τα αμυντικά και οριοθετικά συστήματα επιτυχημένα; Προσπαθώ να εξηγήσω αυτά και άλλα ερωτήματα στη μελέτη μου.

Λέξεις Κλειδιά: Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, σύστημα οριοθέτησης, αμυντικά όρια, μορφές οριοθέτησης, λειτουργία των ορίων, ρωμαϊκός στρατός, ρωμαίοι πολίτες, εμπόριο, πηγές για τα ρωμαϊκά όρια, αρχαιολογικά ευρήματα της άμυνας των ρωμαϊκών συνόρων.

ΤΟ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ:

- I. Η εξέλιξη των ρωμαϊκών συνόρων
- II. Οι σύγχρονοι και νεότεροι ορισμοί των ρωμαϊκών συνόρων
- III. Διπλωματία, η πρώτη γραμμή υπεράσπισης των συνόρων – η εξωτερική πολιτική της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας
- IV. Μορφές ρωμαϊκής οριοθέτησης
 - a. Τεχνητή οριοθέτηση, μορφή 1 (άμυνα παράλληλη με το τείχος ή τις επάλξεις)
 - i. Το τείχος του Αδριανού
 - ii. Το τείχος του Αντωνίνου
 - iii. Γερμανικά όρια
 - b. Τεχνητή οριοθέτηση, μορφή 2 (άμυνα παράλληλη με τις συνοριακές γραμμές)
 - i. Πεδινή οριοθέτηση
 - ii. Οριοθέτηση στην έρημο
 - iii. Ορεινή οριοθέτηση
 - c. Παραποτάμια οριοθέτηση
 - d. Παράκτια οριοθέτηση
- V. Η λειτουργία και ο σκοπός των ρωμαϊκών συνόρων
- VI. Η αξιολόγηση των ρωμαϊκών συνόρων – Ήταν αποτελεσματικά;

*

* Ο συγγραφέας: *Gábor Horti*, PhD φοιτητής, University of Szeged, Department of Ancient History. Του επενεμήθη το *Lykeon Scholarship* από την South-East European Foundation κατά το 2014.

Εισαγωγή

Το να ορίσουμε τα σύνορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας δεν είναι εύκολο έργο, επειδή υπάρχουν διάφορες περιπτώσεις όπου η τοποθεσία των συνοριακών γραμμών είναι αβέβαιη. Επιπλέον, η ρωμαϊκή αντίληψη των συνόρων είναι προβληματική για εμάς, καθώς η Ρώμη αποκτούσε μεγάλες εκτάσεις μέσω διπλωματικών συμφωνιών με κάποιους λαούς, αλλά σε πολλές περιπτώσεις άφηνε την εξουσία σε πολλούς τοπικούς πολιτικούς ηγέτες. Δεν υπάρχει καμία αναφορά για το αν θεωρούσαν αυτές τις πολιτείες ως τμήματα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ή ως ανεξάρτητες. Ωστόσο, αυτά τα ερωτήματα εγείρονται μόνο στο μυαλό του σύγχρονου ανθρώπου, αλλά βασιζόμενοι στις πηγές, μπορούμε να δηλώσουμε ότι οι Ρωμαίοι σίγουρα γνώριζαν που ήταν τα σύνορά τους. Πηγές, όπως το *Notitia Dignitatum*¹, μπορούν να είναι αποκαλυπτικές, καθώς η επιβλητική καταγραφή σημείωνε αν οι δεδομένες εγκαταστάσεις βρίσκονταν σε ρωμαϊκό ή βάρβαρο (“σε βαρβαρικό”²) έδαφος. Παρ’ όλα αυτά το ερώτημα παραμένει ανοιχτό για τους ερευνητές της εποχής, επειδή ακόμη και ο προσδιορισμός τόσο φανερών οριογραμμών όπως το Τείχος του Αδριανού μπορεί να γίνει προβληματικός. Τα όρια μπορεί να χώριζαν ξεκάθαρα τους Ρωμαίους από τους βαρβάρους, ακόμη όμως βρίσκουμε ρωμαϊκές εγκαταστάσεις στη βόρεια πλευρά του τείχους, οι οποίες ήταν σε χρήση ακόμα και μετά την κατασκευή της αμυντικής γραμμής του Αδριανού.

Επομένως, πως μπορούμε να ορίσουμε τα ρωμαϊκά σύνορα; Ποιές πηγές είναι βοηθητικές για εμάς ώστε να προσδιορίσουμε τα όρια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και τον τρόπο λειτουργίας τους; Θα προσπαθήσω να απαντήσω αυτά και άλλα ερωτήματα επίσης στη μελέτη μου. Επιπλέον, θα ήθελα να περιγράψω τους διαφορετικούς τύπους των ρωμαϊκών συνόρων με συντομία, τη δομή τους και τις λειτουργικές τους αρχές. Προσέτι, θα γράψω λίγα λόγια σχετικά με την αποδοτικότητά τους.

Μεθοδολογική Εισαγωγή

Δεν είμαι σε θέση να περιγράψω τα χαρακτηριστικά της κάθε συνοριακής εγκατάστασης με λεπτομέρειες, λόγω έκτασης. Ωστόσο, χρησιμοποιώ μια σημαντική περίληψη πηγών και στατιστικών δεδομένων από την τελευταία διαθέσιμη λογοτεχνία και την προσωπική μου βάση δεδομένων ως πηγή των δηλώσεών μου. Πιστεύω πως το θέμα μπορεί να είναι κατανοητό με επιτυχία και τα αναφερόμενα ερωτήματα να απαντηθούν μέσω της σύγκρισης γενικών δομών και με την ανάλυση των διαθέσιμων πηγών και αρχαιολογικών ευρυμάτων.

...

VI. Η αξιολόγηση των ρωμαϊκών συνόρων – Ήταν αποτελεσματικά;

Η αξιολόγηση των ρωμαϊκών συνόρων δεν είναι εύκολη. Αν λάβουμε τις λειτουργίες που αναφέρθηκαν πιο πάνω ως τη βάση της αξιολόγησης, μπορούμε να πούμε ότι οι οριογραμμές ήταν αποτελεσματικές σε σχέση με διάφορες πτυχές.

Σχετίζονται με τη διαχωριστική λειτουργία, καθώς μπορούσαν να προβάλλουν ακριβώς τα ρωμαϊκά εδάφη, αλλά και πάλι υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις. Οι εγκαταστάσεις που χτίστηκαν σε βαρβαρική περιοχή σίγουρα ανήκουν σε αυτές· ωστόσο, οι γραμμές που καθορίζουν τα σύνορα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας μπορούν να προσδιοριστούν.

Δεν υπάρχει κάποια πηγή σχετικά με τη ρύθμιση για το εμπόριο και για τη διέλευση των πολιτών, ως εκ τούτου για να απαντήσουμε το ερώτημα πρέπει να στραφούμε στα αρχαιολογικά ευρήματα. Η πυκνότητα των συνοριακών σταθμών και συνοριακών τειχών, χωρίς αμφιβολία, έκαναν την παράνομη διέλευση, ακόμα και για ένα άτομο, όσο πιο δύσκολο γινόταν στα ρωμαϊκά σύνορα. Οι σταθμοί ελέγχου κατά μήκος των δρόμων μέσα στην αυτοκρατορία εμφανίζονται πριν την αυτοκρατορική περίοδο, κάνοντας τις διελύσεις ακόμα πιο δύσκολες. Οι περιπολίες, οι πύργοι και τα φυσικά εμπόδια περιόριζαν σε μεγάλο βαθμό το εμπόριο και τις διελύσεις και ήταν εύκολο να ελεγχθούν. Πιστεύω πως δεν μπορεί σίγουρα να δηλωθεί ότι

¹ Η *notitia Dignitatum* είναι μια αστική διοικητική καταγραφή των ανατολικών και δυτικών τμημάτων της ύστερης Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Borhy 2003, VIII. Βρίσκουμε το ακόλουθο παράδειγμα για την έκφραση „σε βαρβαρικό”: „Auxilia uigilum, contra Acinco, in barbarico.” Εννοεί ότι το φρούριο ενάντια στον Ακίνο φυλάσσεται από ένα βοηθητικό στράτευμα που βρισκόταν στο βαρβαρικό έδαφος.

² Η εισαγωγή και η χρήση της λέξης βάρβαρος ανάγεται στα ελληνικά χρόνια. Ο υψηλά ανεπτυγμένος ελληνικός πολιτισμός χρησιμοποίησε την έκφραση γι’ αυτούς που δεν μιλούσαν τη γλώσσα τους με τον κατηγορηματικό όρο βάρβαρος. Σε αυτή τη μελέτη χρησιμοποιώ τη λέξη βάρβαρος για τους μη-Ρωμαϊκούς λαούς, εδάφη και πολιτείες χωρίς κάποια διαβάθμιση.

το σύστημα των ρωμαϊκών συνόρων ανταποκρίθηκε στις απαιτήσεις του θέματος, παρ'όλα αυτά ήταν κατάλληλο για να εκπληρώσει το καθήκον του.

Θα ήταν μια ιδανική βάση για την έναρξη επιθέσεων. Χάρη στο οδικό σύστημα κατασκευασμένο από το στρατό, η γρήγορη συγκέντρωση στρατευμάτων ήταν εφικτή. Επιπλέον, το οδικό σύστημα ήταν κατάλληλο για το συγκεντρωμένο στρατό ώστε να λαμβάνουν τις κατάλληλες προμήθειες καθώς και ενισχύσεις.

Για την αποτελεσματικότητα της προστασίας των συνόρων της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ίσως η κατάλληλη έκφραση θα ήταν 'ικανοποιητική'. Τα σύνορα δεν μπορούσαν να αντέξουν τέτοιες γενικές επιθέσεις όπως την εισβολή των Μαρκομάννων-ψευδο-Σαρμάτιων τον 2^ο αιώνα μ.Χ. ή τις επιδρομές των γερμανικών Αλαμαννών την περίοδο της κρίσης του 3^{ου} αιώνα. Μικρότερες επιδρομές πιθανώς αναχαιτίστηκαν. Είμαστε σε θέση να το συμπεράνουμε απλά από την ύπαρξη αυτών των εγκαταστάσεων στα σύνορα, καθώς αν δεν είχαν στρατιωτική αξία, οι Ρωμαίοι πιθανότατα δεν θα τα είχαν χτίσει ή δεν θα είχαν κάνει ουσιαστικές προσπάθειες για τη βελτίωσή τους.

Συμπερασματικά, μπορεί να δηλωθεί ότι τα σύνορα ήταν ικανά να εκπληρώσουν τους περισσότερους από τους στόχους τους με αρκετή επιτυχία. Ήλεγχαν τη μετακίνηση και το εμπόριο αποτελεσματικά· παρείχαν τη βάση για στρατιωτικές δράσεις κοντά στα σύνορα και προστασία από μικρότερες επιθέσεις στην πάροδο των αιώνων.

Μεταφράστηκε από την *Μαρία Βαρδαλά (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)*.

© DKE 2014

<http://www.southeast-europe.org>

Contact: [dke\[at\]southeast-europe.org](mailto:dke[at]southeast-europe.org)

Σημείωση: Σεβαστοί ερευνητές, αν κάνετε μια αναφορά σε αυτό το τμήμα ή απόσπασμα του άρθρου, παρακαλούμε στείλτε μας ένα e-mail στο [dke\[at\]southeast-europe.org](mailto:dke[at]southeast-europe.org) για να μας το δηλώσετε.

Παρακαλούμε αναφερθείτε στο άρθρο ως εξής:

Gábor Horti: Τα όρια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. (Μετάφραση από την *Μαρία Βαρδαλά*) *International Relations Quarterly*, Τόμος 5. No.2 (Καλοκαίρι 2014) σελ. 13.

Σας ευχαριστούμε για την συνεργασία σας. *Αρχισυντάκτης*.